

บทความวิจัย

วันที่รับบทความ:

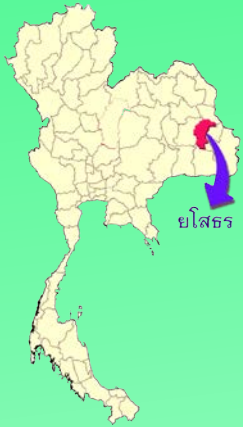
15 ตุลาคม 2561

วันแก้ไขบทความ:

11 มกราคม 2562

วันตอบรับบทความ:

14 มกราคม 2562

การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย: เกษตรอินทรีย์ มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีคิดคนยโสธร

ศุภางค์ นันทา* พุฒิพงษ์ รัปจันทร์ จณัญญา วงศ์เสนา จงศิริ และ สมยศ พรหมงาม

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000

*ผู้เขียนหลัก อีเมล: supang79@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การสื่อสารเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 2) เพื่อให้สมาชิกชุมชนและนักศึกษานิเทศศาสตร์มีส่วนร่วมวางแผนผลิตและสร้างสรรค์สื่อชุมชนจากองค์ความรู้ด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 3) เพื่อให้สมาชิกชุมชนและนักศึกษานิเทศศาสตร์มีส่วนร่วมเผยแพร่ข้อค้นพบจากผลงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยผ่านสื่อชุมชนในประเด็นเกษตรอินทรีย์ โดยใช้กระบวนการดำเนินการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการก่อนการผลิต ขั้นการผลิต และขั้นหลังการผลิต ใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกรทำนาปากเรือ อำเภอมหาชนะชัย กลุ่มเกษตรกรทำนาโนไสง อำเภอกุดชุม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวคุณค่าชาวนาคุณธรรม อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร

รวม 45 คน กลุ่มอาจารย์และนักศึกษานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จำนวน 20 คน ผลวิจัยพบว่า เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านการสื่อสารเพื่อพัฒนาท้องถิ่นระหว่างสมาชิกชุมชนและนักศึกษานิเทศศาสตร์ผ่านโครงการการผลิตสื่อชุมชน 3 รูปแบบ ได้แก่ สื่อกลอนลำ สื่อเฉพาะกิจ-หนังสือเล่ม และสื่อสารคดีวิทยุกระจายเสียง นำไปสู่การเผยแพร่ข้อค้นพบจากผลงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยผ่านสื่อชุมชนในประเด็นเกษตรอินทรีย์ เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนหันกลับมาให้ความสำคัญกับเกษตรอินทรีย์อีกครั้ง ก่อให้เกิดแนวทางการบูรณาการระหว่างงานวิจัย การเรียนการสอน และการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย

คำสำคัญ: จังหวัดยโสธร การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย เกษตรอินทรีย์ การเล่าเรื่อง

Communication for Research Utilizing: Living Organic Farming – Story Telling Through the Thinking of Yasothorn People

Research Article

Supang Nunta*, Phutthiphong Rabchan, Chananya Wongsena Jongsiri
and Somyot Promngam

Received:

15 October 2018

Revised:

11 January 2019

Accepted:

14 January 2019

*Department of Communication Arts, Faculty of Management Science, Surindra Rajabhat University,
Muang District, Surin Province, Thailand 32000*

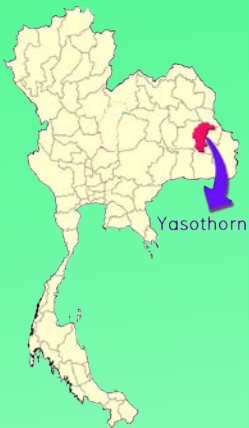
*Corresponding author's E-mail: supang79@gmail.com

Abstract

The research project aims to 1) enhance the learning process that leads to communication for local development; 2) provide an opportunity for community members and students in Communication Arts program to participate in planning and creating the community medias for a developing a body knowledge in organic farming; and 3) help distribute Thailand Research Fund's findings on organic farming by using community medias. The methodology used in this project is participatory communication at preparation stage, production stage and post production stage. The purposive sampling include, firstly, a total of 45 members from three communities, namely Bak-Ruea farmers group in Mahachanachai district, Na-So farmers group in Kut Chum district, and Krachai rice-community enterprise group in Pa Tio district, Yasothorn

province. The second sampling group was 20 lectures and students in Communication Arts program Surin Rajabhat University. The study identifies three patterns of learning process for local communication and development among community members and the students in Communication Arts. These include the Klon-lam media (the local poetic work), the specialization media (a book), and the radio documentary media. The three media forms establish ways to publicize in the community the organic farming research findings under Thailand Research Fund. Such mechanism raise awareness of community members on organic farming and contributes to an integration of research, pedagogy, and university academic services.

Keywords: Yasothorn province, Communication for research utilizing, Organic farming, Story telling

บทนำ

การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในชุมชนและพื้นที่มุ่งเน้นให้เกิดการสื่อสารผลงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่นำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนและในพื้นที่เป้าหมายโดยใช้กลไกของสถาบันการศึกษาผ่านการพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้านนิเทศศาสตร์มุ่งสู่ศตวรรษที่ 21 ดังนั้นโครงการ “การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิธีคิดคนโยธธ” จึงเป็นหนึ่งในรูปแบบของการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการสื่อสารเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและพื้นที่อย่างแท้จริง ด้วยฐานความรู้จากผลงานวิจัยที่ผู้เรียนด้านนิเทศศาสตร์ต้องทำความเข้าใจกลวิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทุกมิติของสังคม สอดคล้องกับบริบทความต้องการของชุมชนและเหมาะสมกับสถานะของโลกในยุคปัจจุบัน

จากการลงพื้นที่ศึกษาหาแหล่งข้อมูลจากสถานที่จริงในจังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายหนึ่งของการเผยแพร่งานวิจัยของสกว. โดยมุ่งเน้นประเด็นเนื้อหาการขยายผลองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ทำการคัดเลือกองค์ความรู้ เรียบเรียง กลั่นกรองเพื่อนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อที่หลากหลายรูปแบบอันเกิดจากความร่วมมือระหว่างเจ้าของพื้นที่และนักศึกษาศาสาวิชานิเทศศาสตร์ ทั้งนี้โดยอาศัยการนำฐานข้อมูลจากผลงานวิจัยของสกว. ซึ่งมีข้อค้นพบในประเด็นร่วมคือ องค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ผลงานวิจัยดังกล่าว ได้แก่ “การฟื้นฟูผืนดินพืชสวนครัวในระบบอินทรีย์เพื่อความปลอดภัยด้านอาหารในชุมชน บ้านดอนผึ่ง ตำบลปากเรือ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร” (ศุภกันันท์ เครือแสง และคณะ, 2556) และ “โครงการปรับวิถีการผลิตข้าวเพื่อความมั่นคงในชีวิตชุมชนจังหวัดยโสธร” (ฐาปนพงศ์ เรืองไชย และคณะ, 2556) มาพิจารณาใช้ประโยชน์ในแง่ของการสื่อสารซึ่งเป็นผลงานที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาสื่อ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และขยายผลในชุมชนและพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 3 ด้านคือ 1) เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การสื่อสารเพื่อพัฒนาท้องถิ่นระหว่างสมาชิกชุมชนและนักศึกษาศาสาวิชานิเทศศาสตร์ 2) เพื่อให้สมาชิกชุมชนและนักศึกษาศาสาวิชานิเทศศาสตร์มีส่วนร่วมวางแผนผลิตและสร้างสรรค์สื่อชุมชนจากองค์ความรู้ด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ 3) เพื่อให้สมาชิกชุมชนและนักศึกษาศาสาวิชานิเทศศาสตร์มีส่วนร่วมเผยแพร่ข้อค้นพบจากผลงานวิจัยสกว. ผ่านสื่อชุมชนในประเด็นเกษตรอินทรีย์ เป้าหมายและรูปธรรมที่ต้องการขับเคลื่อนให้เห็นผลจากโครงการวิจัยนี้คือ การบูรณาการการเรียนการสอนในรายวิชาด้านนิเทศศาสตร์ ได้แก่ การสื่อสารเพื่อพัฒนาท้องถิ่น การผลิตรายการโทรทัศน์ การผลิตงานประชาสัมพันธ์เพื่อสังคม

และท้องถิ่น เป็นต้น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักศึกษา กับสมาชิกชุมชนซึ่งมีบทบาทและส่วนร่วมในการผลิตโครงการสื่อชุมชน 3 โครงการ ได้แก่ สื่อกลอนลำเกตุอินทรีย์ มีดีหมองใต้ สื่อเฉพาะกิจ-หนังสือเล่ม ถอดองค์ความรู้คู่มือชาวบ้าน เล่าเรื่องผ่านเกษตรโยธธ และสื่อสารคดีวิทยุกระจายเสียง

ทั้งนี้โครงการสื่อชุมชนในประเด็นเกษตรอินทรีย์สามารถขยายผลองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ดังนี้ 1) กลุ่มเกษตรกรเห็นความแตกต่างระหว่างการทำเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรอินทรีย์ที่สร้างความมั่นคงทางอาหารและสอดคล้องกับการผลิตดั้งเดิมของชุมชน และ 2) กลุ่มผู้บริโภคมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของเกษตรอินทรีย์ในมิติด้านระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นธรรม

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

ศักยภาพด้านพื้นที่ จังหวัดยโสธรมีความเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบชนบทคนอีสาน มีจุดแข็งคือคนในชุมชนเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง ทำให้เกิดการส่งเสริมเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในหลายพื้นที่ เช่น กลุ่มเกษตรกรทำนาปากเรือ อำเภอมหาชนะชัย กลุ่มเกษตรกรทำนาโนโส อำเภอกุดชุม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวคุณค่าชาวนาคูณธรรม อำเภอบาตร จังหวัดยโสธร พื้นที่จังหวัดยโสธรมีความโดดเด่นและชัดเจนด้านองค์ความรู้ และภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การปลูกพืชผักสวนครัวในระบบอินทรีย์เพื่อใช้ประกอบอาหารให้กลายเป็นยา การผลิตข้าวปลอดภัยเพื่อขยายผลนำไปสู่สิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่ดี การปรับเปลี่ยนพื้นที่สู่การผลิตข้าวอินทรีย์ การผลิตเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่แปลงใหญ่ ตลอดจนการทำเกษตรอินทรีย์ภายใต้เงื่อนไขคุณธรรม ตามหลักศีล 5 ละ เลิก อบายมุข ความโดดเด่นขององค์ความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ วิถีโยธธ ระหว่างปี พ.ศ. 2559-2562

แม้ว่าจะมีการกำหนดยุทธศาสตร์จังหวัดในการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ของจังหวัดยโสธร แต่จากการลงสำรวจพื้นที่เบื้องต้นพบว่า กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์มีการกระจุกอยู่เพียงบางกลุ่มบางพื้นที่ เช่น อำเภอกุดชุม อำเภอลิงนกทา อำเภอมหาชนะชัย อำเภอดำเนินแก้ว และอำเภอดอวัง ทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ หรือความรู้ที่ได้จากการทำเกษตรกรรมของแต่ละพื้นที่ยังกระจายไม่ทั่วถึง ประกอบกับ ณ ปัจจุบัน พื้นที่ส่วนใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรกรรม เดิมที่เคย “เฝ้าอยู่ เฝ้ากิน”

(ปลูกอยู่ ปลูกกิน) กลายเป็นวิถีคล้ายชุมชนเมือง เมื่อมีงานวิจัยเชิงพื้นที่ของ สกว. ซึ่งได้ศึกษาค้นหาแนวทางส่งเสริมวิถีการผลิตข้าวเพื่อความมั่นคงในชีวิตชุมชน และได้พัฒนารูปแบบการฟื้นฟูพืชผักสวนครัวในระบบอินทรีย์เพื่อความปลอดภัยด้านอาหารในชุมชนจึงทำให้ประชาชนผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้รับประโยชน์

อย่างไรก็ตามพบว่าจุดอ่อนของพื้นที่คือ องค์ความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ยังไม่ได้มีการเผยแพร่ไปยังกลุ่มสมาชิกชุมชนทั่วไป ขาดการสื่อความหมายถึงประโยชน์และความสำคัญของเกษตรอินทรีย์ รวมถึงการถ่ายทอดขยายผลให้เกิดความต่อเนื่องไปยังสังคมท้องถิ่นอื่นๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตเกษตรกรรมของคนอีสานที่คล้ายคลึงกัน เกิดการรับรู้เฉพาะกลุ่มคนที่สนใจด้านเกษตรอินทรีย์พืชผักปลอดสารเคมีเท่านั้น ทำให้ผู้นำชุมชนที่มิวิจัยเชิงพื้นที่และสมาชิกชุมชนส่วนหนึ่งพร้อมด้วยทีมงานสาขาวิชานิติศาสตร์ ได้พูดคุยหารือในประเด็นของพื้นที่ดังกล่าว จึงประสานความร่วมมือเพื่อตอบโต้และค้นหารูปแบบวิธีการสื่อสารเผยแพร่องค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ที่มีคุณค่าแก่ชุมชนคนโยธธรและขยายผลองค์ความรู้ไปสู่สังคมท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป ทั้งนี้โดยอาศัยการนำฐานข้อมูลจากผลการวิจัยของ สกว. มาพิจารณาใช้ประโยชน์ด้วยเครื่องมือการสื่อสารเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และขยายผลในชุมชนและพื้นที่ได้อย่างแท้จริง องค์ความรู้จากงานวิจัยมีดังนี้

1) การปลูกพืชผักสวนครัวในระบบอินทรีย์ นับเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่แล้วในชุมชนและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อเพิ่มผลผลิต วิธีการปลูกผักตามความเชื่อ เทคโนโลยีกับการบริหารจัดการน้ำในแปลงเกษตรอินทรีย์ สุขภาพดีเพราะเกษตรอินทรีย์ ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถขยายผลการฟื้นฟูพืชผักสวนครัวในระบบอินทรีย์โดยการจัดทำแปลงสาธิตพืชผักสวนครัวในระบบอินทรีย์ในบริเวณโรงพยาบาลส่งเสริมประจำตำบลดอนผึ้ง และผลจากการดำเนินกิจกรรมด้านสาธารณสุขผ่านกระบวนการฟื้นฟูพืชผักสวนครัว ส่งผลให้เกิดการดูแลสุขภาพด้วยการกินอาหารเป็นยาด้วยพืชผักในระบบอินทรีย์จำนวน 19 ราย เกิดการขยายผลในกลุ่ม อสม. 50 ราย และครัวเรือนเป้าหมาย 100 ราย สามารถฟื้นฟูการปลูกพืชผักสวนครัวในระบบอินทรีย์ได้ 68 ครัวเรือน

2) การส่งเสริมการผลิตข้าวของจังหวัดยโสธร ควรส่งเสริมตามลักษณะกลุ่มเป้าหมายแต่ละประเภท ตั้งแต่กลุ่มที่มีการผลิตข้าวปลอดภัย กลุ่มปรับเปลี่ยนการผลิตสู่ข้าวอินทรีย์ และกลุ่มการผลิตข้าวอินทรีย์ การส่งเสริมการผลิตข้าวปลอดภัยของชุมชนสามารถขยายผลการดำเนินงานร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ ในพื้นที่การผลิตเดียวกัน เช่น การทำไร่นาสวนผสม เกษตรผสมผสาน การเลี้ยงปลาในนาข้าว เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น ทำให้มีการผลิตที่มีความหลากหลายในแปลงนาที่สอดคล้องกับวิถีการ

ผลิตดั้งเดิมของชุมชน รวมทั้งการสร้างความมั่นคงทางอาหารของครอบครัว

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเกษตรอินทรีย์เพื่อใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยดังนี้มี ธนัท ชุ่มสุคนธ์ และคณะ (2557) พบว่า ผลการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มข้าวอินทรีย์ภายหลังใช้โมเดลการเรียนรู้เรื่องการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความรู้ ความคิดเห็น และทักษะกระบวนการปฏิบัติมากกว่าก่อนใช้โมเดล ในขณะที่ ยุพิน เกื่อนศรี และ นิชภา โมราถบ (2559) พบว่า ผลลัพธ์ของการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาเครือข่ายผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ทำให้ได้กลไกในการบริหารจัดการเครือข่ายของผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ และการจัดทำฐานข้อมูลด้านการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ให้เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารในการวางแผนการผลิตให้สัมพันธ์กับฤดูกาลและความต้องการของผู้บริโภค ทั้งนี้ผู้บริโภคมีความพึงพอใจที่จะจ่ายสำหรับสินค้าอินทรีย์ในราคาที่สูงกว่าสินค้าเกษตรโดยทั่วไป ดังนั้นกระบวนการผลิตตามมาตรฐานที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยต่อสุขภาพย่อมส่งผลต่อการยอมรับจากผู้บริโภค รวมถึงการขยายตลาดของสินค้าเกษตรอินทรีย์ (วรพัทธ์ เจียมปัญญาธิ, 2560)

องค์ความรู้จากงานวิจัยที่ค้นพบในพื้นที่ต่างๆ ดังกล่าวอาจยังไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง และกระจายไปไม่ถึงกลุ่มเป้าหมาย หากไม่ถูกนำไปใช้ขยายผลต่อชุมชนท้องถิ่นและสังคมอื่น ดังนั้นการดำเนินโครงการ “การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย: เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีคิดคนโยธธร” ของสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จึงเปรียบเสมือนสื่อกลางการสื่อสารในการนำความรู้จากผลงานวิจัยของสกว. ผ่านการเล่าเรื่องของนักศึกษาและสมาชิกชุมชนเพื่อให้เกิดการเผยแพร่ขยายผลในงานพัฒนาชุมชนและสังคมท้องถิ่นต่อไป

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

กระบวนการดำเนินโครงการ “การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย: เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีคิดคนโยธธร” เพื่อการสื่อสารผลงานวิจัยของ สกว. ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการสื่อสารเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการวิจัย โดยผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกรทำนาบากเรือ อำเภอมหาชนะชัย กลุ่มเกษตรกรทำนาโนโล่ อำเภอภูซำ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวคุณค่าชาวนาคุณธรรม อำเภอป่าดิว

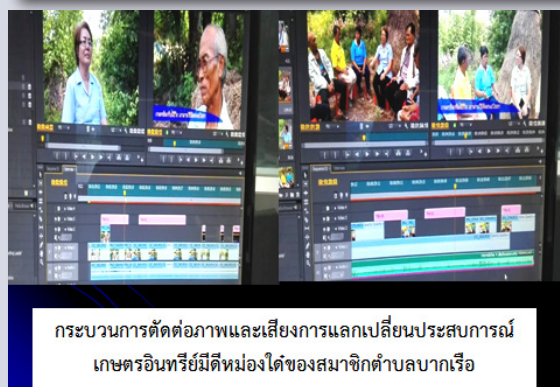
จังหวัดยโสธร จำนวน 45 คน กลุ่มอาจารย์และนักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จำนวน 20 คน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **การพัฒนาโครงการ** เริ่มกระบวนการจากการทบทวนวรรณกรรมผลงานวิจัยของ สกว. ในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดยโสธร การเตรียมทีมงานดำเนินโครงการ โดยการประชุมชี้แจงร่วมกันในประเด็นข้อค้นพบจากงานวิจัยทั้ง 2 เรื่อง มุ่งทำความเข้าใจเนื้อหาข้อมูลด้านเกษตรอินทรีย์ หลังจากนั้นวางแผนแบ่งหน้าที่ ทีมงานระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ และนักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์ เพื่อพัฒนาโครงการต่อไป เมื่อชี้แจงโครงการแล้วได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเตรียมความพร้อมให้แก่นักศึกษา ได้แก่ การหาแหล่งข้อมูล การคัดเลือกประเด็น การสัมภาษณ์ การเขียนเชิงสร้างสรรค์ เทคนิคการนำเสนอภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว การนำเสนอละคร เทคนิคการมีส่วนร่วมกับชุมชนและการจัดกระบวนการกลุ่ม

2) **ลงพื้นที่ศึกษาชุมชน** โดยมีกระบวนการเตรียมการสร้างความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของโครงการระหว่างนักศึกษาและสมาชิกชุมชน (จัดเวทีชาวบ้าน) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ได้รับทราบว่ามีโครงการเพื่อให้สมาชิกชุมชนและนักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์ มีส่วนร่วมวางแผนผลิตและสร้างสรรค์สื่อชุมชนที่มีอยู่ในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ และมีส่วนร่วมเผยแพร่ข้อค้นพบจากผลงานวิจัยสกว. ผ่านสื่อชุมชนในประเด็นด้านเกษตรอินทรีย์

3) **ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล** โดยมีพื้นที่เป้าหมาย คือ อำเภอมหาชนะชัย อำเภอเกษตรกรรม และ อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร ซึ่งแต่ละพื้นที่มีคุณลักษณะสำคัญที่แตกต่างกันดังกลุ่มตัวอย่างต่อไปนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรทำนาบักเรือ ตำบลบักเรือ อำเภอมหาชนะชัย เป็นกลุ่มที่อยู่ภายใต้เครือข่ายผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์-แฟร์เทรด ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากสหกรณ์กรีนเนท จำกัด 2) กลุ่มเกษตรกรทำนาโนโล่ ตำบลนาโนโล่ อำเภอเกษตรกรรม เป็น 1 ใน 5 กลุ่มเกษตรกรต้นแบบเกษตรอินทรีย์ โดยกลุ่มเกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากการใช้สารเคมีมาเป็นการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย มีการจำหน่ายข้าวอินทรีย์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวคุณค่า ชาวนาคุณธรรม ตำบลกระจ่าย อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร เป็นกลุ่มที่มุ่งเน้นการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริมาใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม ภายใต้เงื่อนไขคุณธรรม โดยสมาชิกกลุ่มดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ลด ละ เลิก อบายมุข และสมาชิกคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การจัดเวทีชาวบ้าน การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล สทนากลุ่มย่อยจากกลุ่มเกษตรกร กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเกษตรกร ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเกษตรกรทำนาบักเรือ กลุ่มเกษตรกรทำนาโนโล่ และกลุ่มข้าวคุณค่าชาวนาคุณธรรม

4) กระบวนการพัฒนาโครงการนักศึกษา เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมวางแผนผลิตและสร้างสรรค์สื่อชุมชน (ภาพที่ 2) ประกอบด้วย

4.1) ขั้นตอนการผลิตชิ้นงานสื่อ 3 โครงการ ได้แก่

- **สื่อกลอนลำ-เกษตรอินทรีย์ มีดีหม่องใต้** ด้วยการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกชุมชนกลุ่มเกษตรกร ตำบลปากเรือ อำเภอมหาชนะชัย เป็นผู้แต่งกลอนลำภาษาอีสาน เนื้อหาชี้ให้เห็นข้อดีของการทำเกษตรอินทรีย์เมื่อเปรียบเทียบกับการทำเกษตรเคมี นักศึกษาเป็นผู้บันทึกภาพเคลื่อนไหว บันทึกเสียง เรียบเรียงภาพเพื่อตัดต่อ บรรยายได้ภาพ ให้สอดคล้องกับเนื้อหา

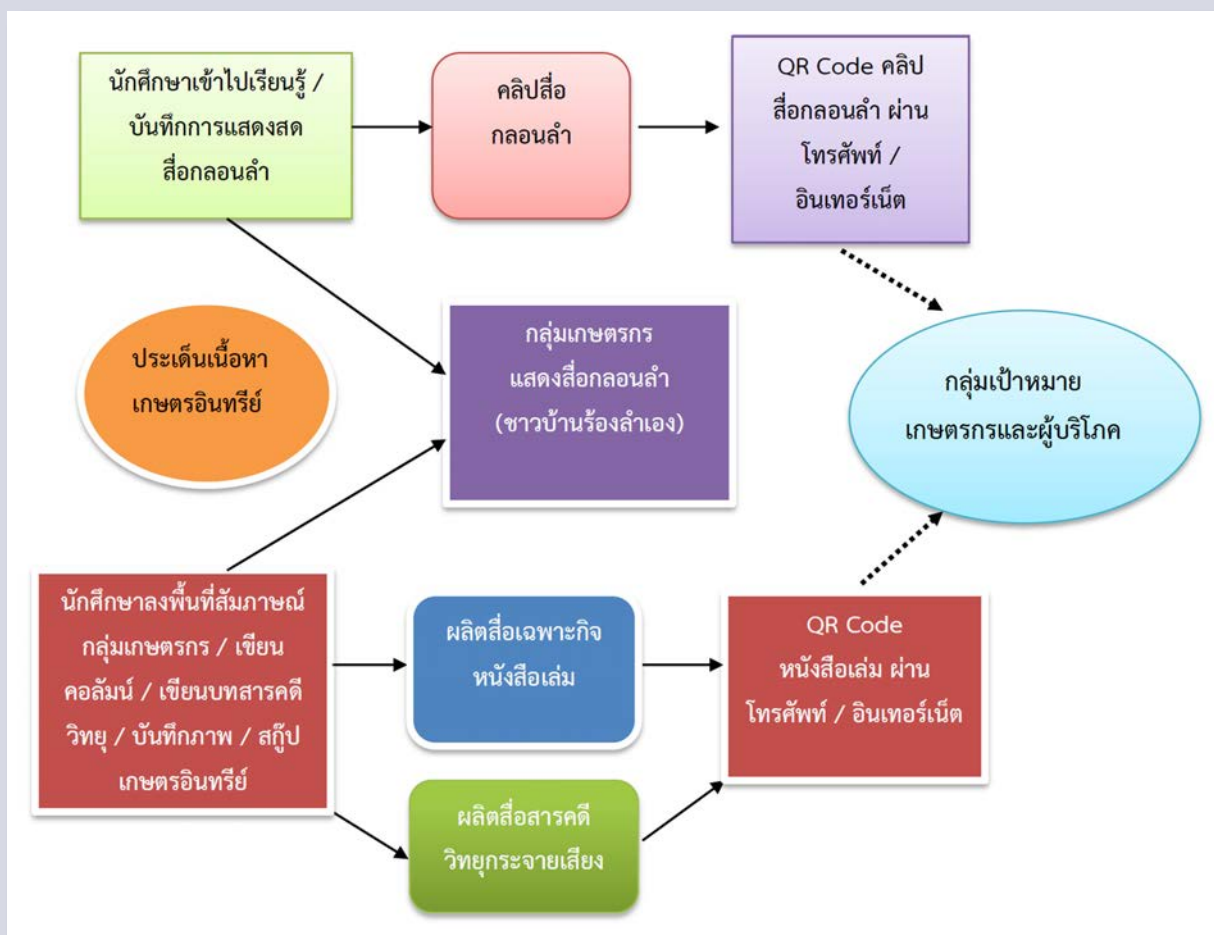
- **สื่อเฉพาะกิจ-หนังสือเล่ม** ถอดองค์ความรู้คู่มือชาวบ้าน เล่าเรื่องผ่านเกษตรโยธธรร ด้วยวิธีการสัมภาษณ์พูดคุย สนทนา กลุ่มย่อยกับกลุ่มเกษตรกรทำนาปากเรือ กลุ่มเกษตรกรทำนาไร่ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวคุณค่า ชวนาคคุณธรรม แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นการเล่าเรื่อง (คอลัมน์) เนื้อหาสะท้อนวิถีชีวิตของตัวอย่างเกษตรกร จ.ยโสธร ในการดำเนินแนวทางเกษตรอินทรีย์

- **สื่อสารคดีวิทยุกระจายเสียง-เกษตรอินทรีย์มีชีวิต** เล่าเรื่องผ่านวิถีชีวิตคนยโสธร ด้วยวิธีการศึกษาจากข้อค้นพบของงานวิจัยในประเด็นต่างๆ รวมถึงการสัมภาษณ์พูดคุยสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ร่วมกับสมาชิกชุมชน แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการเขียนบทสารคดี บันทึกเสียง ตัดต่อเสียงบรรยาย เสียงประกอบ ให้สอดคล้องกับเนื้อหา

4.2) **ขั้นหลังการผลิต** ประกอบด้วย การปรับปรุงแก้ไขเนื้อหา การออกแบบเพื่อนำเสนอโครงการ และตรวจทานความถูกต้องกับเจ้าของพื้นที่เกษตรอินทรีย์เพื่อเตรียมเผยแพร่

4.3) **ทดลองเผยแพร่สื่อชุมชน** ผ่านสื่อกลอนลำ-เกษตรอินทรีย์ มีดีหม่องใต้ สื่อเฉพาะกิจ-หนังสือเล่ม ถอดองค์ความรู้คู่มือชาวบ้าน เล่าเรื่องผ่านเกษตรโยธธรร และสื่อสารคดีวิทยุกระจายเสียง-เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีชีวิตคนยโสธร

5) **สรุปบทเรียน** ติดตามประเมินผลโครงการ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการได้ติดตามการผลิตชิ้นงานสื่อทั้ง 3 โครงการ หลังจากนั้นทีมงานโครงการ “การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงาน

ภาพที่ 2 กระบวนการพัฒนาโครงการผ่านการผลิตสื่อและเผยแพร่สื่อ

วิจัย: เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิธีคิดคนยโสธร” ทั้งหมดได้ร่วมกันสรุปบทเรียนในประเด็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การสื่อสารเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

บทบาทการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาจารย์และนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ คือ ร่วมเป็นคณะทำงานในการสื่อสารผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในประเด็นเกษตรอินทรีย์ โดยร่วมกันออกแบบ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชน การบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การตัดต่อภาพและเสียง สังเคราะห์เนื้อหาเผยแพร่สื่อสารผลงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือนำข้อมูลจากผลการวิจัย และร่วมรับประโยชน์จากการสื่อสารผลงานวิจัยในครั้งนี้

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

การดำเนินโครงการ “การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย: เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิธีคิดคนยโสธร” ได้ใช้กรอบแนวคิดหรือความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

1) **แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)** เป็นกลวิธีที่ให้ผลอย่างมีประสิทธิภาพอีกวิธีหนึ่งในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ดังที่วรรณดี สุทธิวรการ (2557) ระบุว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีนัยยะสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การวิจัยเพื่อให้ได้ความรู้ 2) การปฏิบัติการเพื่อใช้ความรู้และสะท้อนผลการปฏิบัติที่มาจากการใช้ความรู้ และ 3) การมีส่วนร่วมที่มีความหมายของการเป็นเจ้าของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลายวิธี ดังนั้นผู้วิจัยและสมาชิกชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมได้พิจารณาให้มีความเหมาะสมกับประเด็นเกษตรอินทรีย์ และร่วมมือกันในการสร้างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม ได้แก่ การจัดเวทีชาวบ้าน การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล สนทนากลุ่มย่อยจากกลุ่มเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม ตลอดจนการร่วมกันวางแผนผลิตสื่อกับชุมชน

2) **แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา** ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (2548) สะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการพัฒนาจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม การสื่อสารก็ยังคงเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการขับเคลื่อนแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ ในบทบาทนักพัฒนาจึงจำเป็นต้องวางแผนการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสาร ทั้งนี้เพื่อให้งานที่พัฒนา

บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้ เพียงแต่ลักษณะของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะมีลักษณะที่แปรผันไปตามลักษณะการดำเนินงานพัฒนาในแต่ละกระบวนการทัศน์

งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเป็นกรอบในการวางแผนการสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย เริ่มตั้งแต่วางแผนพิจารณาองค์ประกอบ ด้านผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบสื่อเพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ไปยังกลุ่มเป้าหมาย

3) **แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม** ดังที่ รุจิภา จิตต์ตั้งตรง และ พัทธนี เขยจรรยา (2558) ระบุว่า กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่สามารถนำมาใช้ในงานพัฒนาชุมชนประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ความเหมาะสมกับบริบทของภาษา 2) กลยุทธ์การปรับประสานเนื้อหา 3) กลยุทธ์บูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สากล ดังนั้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารที่ต้องการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร มีการสลับบทบาทผู้ส่งและผู้รับหมุนเวียนไป (Role shifting) เป็นการเปิดโอกาสให้คู่การสื่อสารทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร

อย่างไรก็ตาม พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์ (2556) เสนอว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมี 3 ขั้นตอนหลักที่นักพัฒนาต้องคำนึงถึง ได้แก่ 1) ขั้นตอนวางแผน วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการดำเนินงานพัฒนาร่วมกัน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การระบุปัญหา การค้นหาวิธีแก้ไข และการดำเนินการแก้ไข 2) ขั้นตอนปฏิบัติงาน นำการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาใช้เพื่อชักนำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนา 3) ขั้นตอนตรวจสอบและการประเมินผลให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ตรวจสอบและประเมินผลจากสายตาของคนในชุมชนร่วมกับนักพัฒนา เพื่อเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการทำงานด้านพัฒนาด้วยตนเองในที่สุด

งานวิจัยนี้ได้แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นำมาวางแผนร่วมกันกับชุมชนและถอดบทเรียนร่วมกัน หลังจากมีการผลิตสื่อเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ต่อไป

4) **แนวคิดเกษตรอินทรีย์** และการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ วิถีโยธธ หรือโยธธโมเดล นอกเหนือจากผลงานวิจัยของ สกว. งานวิจัยนี้ศึกษาข้อมูลชุดวิทยุเพิ่มเติมโดยพบว่า การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในบริบทของจังหวัดยโสธร หรือโยธธโมเดล ครอบคลุมทั้งด้านพืชปศุสัตว์ และสัตว์น้ำ ประกอบกับจังหวัดยโสธรมีศักยภาพเป็นต้นแบบการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศตลอดห่วงโซ่ ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป จนถึงการตลาด (โต๊ะขาวเกษตร, 2559) ด้วยการเจรจาธุรกิจเพื่อขยายโอกาสทางการตลาดผลผลิตจาก

เกษตรอินทรีย์ (มนตรี ตรีชาติ, 2560) ตลอดจนมีการใช้ QR code ในการกำกับสินค้า เพิ่มความหลากหลายของชนิดสินค้าเกษตรอินทรีย์ป้อนเข้าสู่ตลาดภายในประเทศ และผลักดันการส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ (สำนักงานจังหวัดยโสธร, 2559)

ดังนั้นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนจึงต้องมีการศึกษาสภาพของชุมชนและศึกษาปัญหาการทำเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านมาจนนำมาสู่การสร้างเนื้อหาสาระที่เหมาะสม และสามารถจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ได้ เนื้อหาสาระเหล่านั้นต้องสามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาของเกษตรกรได้อย่างดี ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยจากสารเคมีของผู้บริโภค เกษตรกร และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งยังส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นชุมชนอินทรีย์ที่ยั่งยืนต่อไป (ชมภูษ หนุนาค และคณะ, 2560)

ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าวนับเป็นการตอบย้ำถึงความสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านเกษตรอินทรีย์ให้แก่กลุ่มเป้าหมายทั้งกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้บริโภคผ่านช่องทางการสื่อสารภายใต้งานวิจัย

สถานการณ์ใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ผลการดำเนินงานโครงการ “การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย: เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีชีวิตคนยโสธร” ปรากฏให้เห็นภาพสถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมดังนี้

1) เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าของพื้นที่และคนนอกพื้นที่ นั้นหมายถึงสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และทีมผู้วิจัย อาจารย์ นักศึกษา มีส่วนร่วมวางแผนผลิตและสร้างสรรค์สื่อชุมชนที่มีอยู่ กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดขึ้นโดยการเรียนรู้จากการลงมือทำผ่านรูปแบบการทำโครงการสื่อ เป็นการเสริมสร้างทักษะการแสวงหาความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์นอกห้องเรียนจากการนำนักศึกษาลงพื้นที่เพื่อศึกษาชุมชน โดยนักศึกษาเรียนรู้กลวิธีเชื่อมโยงเนื้อหาการสื่อสารเพื่อพัฒนาท้องถิ่นแล้วนำมาถ่ายทอดประเด็นเกษตรอินทรีย์ในมุมมองต่างๆ ผ่านการนำเสนอด้วยวิธีการเขียน การนำเสนอด้วยภาพและเสียง โดยผ่านการแนะนำและกลั่นกรองจากอาจารย์ที่ปรึกษา และการตรวจสอบข้อมูลจากเจ้าของพื้นที่ ในขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรได้เรียนรู้ในการสลับบทบาทเป็นได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารและเกิดทักษะในการเป็นนักวิจัยท้องถิ่น สามารถตรวจสอบ

และประเมินผลจากสายตาของคนในชุมชน ร่วมกับคณะผู้วิจัยทีมอาจารย์นักศึกษา

2) การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ผลการดำเนินงานวิจัยนี้ ก่อให้เกิดการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ 1) ด้านสาธารณะ โดยสื่อสารคดีวิทยุกระจายเสียงได้ถูกส่งไปเผยแพร่ผ่านวิทยุชุมชนในจังหวัดยโสธร และจังหวัดใกล้เคียงในเขตภาคอีสานเพื่อสื่อสารไปยังกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้บริโภค และการใช้ QR code เพจเกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีชีวิตคนยโสธรได้รวบรวมคลิปสื่อออนไลน์ สื่อสารคดีวิทยุกระจายเสียง เพื่อเผยแพร่ให้แก่ผู้สนใจทั่วไป 2) ด้านวิชาการ สื่อทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ สื่อออนไลน์ สื่อหนังสือเล่ม สื่อสารคดีวิทยุกระจายเสียง ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นตัวอย่างในการพัฒนาโครงการด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของนักศึกษาสาขาวิชานิตยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และนำไปเป็นแนวทางในการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนา และโครงการพันธกิจสัมพันธ์ ด้วยการบูรณาการระหว่างงานวิจัย การเรียนการสอน และการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เกิดจากการพัฒนาโครงการสื่อชุมชนผ่านช่องทาง การเผยแพร่สื่อที่มีความเหมาะสมกับชุมชนพื้นที่ จำนวน 3 โครงการ ได้แก่

2.1) สื่อออนไลน์ เกษตรอินทรีย์ มีดีหม่องได้ กลอนลำ เป็นสื่อคลิปวิดีโอ You Tube เผยแพร่สำหรับเกษตรกรชาวอีสานที่สามารถสื่อสารเนื้อหาเกษตรอินทรีย์ผ่านบทกลอนลำภาษาอีสาน จึงสอดคล้องและมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอีสาน และสามารถเผยแพร่ให้แก่เกษตรกรในวงกว้างจากคลิปวิดีโอ You Tube ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาว 4.05 นาที ดังภาพที่ 3

2.2) สื่อเฉพาะกิจ-หนังสือเล่ม ถอดองค์ความรู้คู่มือชาวบ้าน เล่าเรื่องผ่านเกษตรยโสธร มีช่องทางการเผยแพร่ให้แก่กลุ่มเกษตรกรและผู้บริโภคที่มีความสนใจ ได้แก่ ศูนย์ข่าวคุณธรรม วัดป่าสวนธรรม ตำบลกระจ่าย อำเภอบำเหน็จ จังหวัดยโสธร (เป็นสถานที่จัดอบรม และเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้แก่พื้นที่จังหวัดยโสธร และจังหวัดใกล้เคียง) ตลาดนัดสีเขียว จังหวัดยโสธร เป็นต้น ทั้งนี้การเผยแพร่สื่อในวงกว้างสามารถใช้ QR code เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงเนื้อหาสื่อได้ง่ายขึ้น ดังภาพที่ 4 และภาพที่ 5

2.3) สื่อสารคดีวิทยุกระจายเสียง-เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีชีวิตคนยโสธร มีช่องทางการเผยแพร่ให้แก่กลุ่มเกษตรกรและผู้บริโภค ผ่านวิทยุชุมชนและสถานีวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น ซึ่งเป็นช่องทางที่เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดยโสธร และพื้นที่ใกล้เคียงยังคงใช้เป็นสื่อกลางในการรับข่าวสารข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 3 ตัวอย่างคลิปวิดีโอสื่อกลอนลำ ภาคภาษาไทย

ภาพที่ 4 การเผยแพร่สื่อในวงกว้างโดยใช้ QR code

ภาพที่ 5 ตัวอย่างสื่อเฉพาะกิจ – หนังสือเล่ม

ผลกระทบและความยั่งยืน ของการเปลี่ยนแปลง

ผลการดำเนินงานโครงการ “การสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัย: เกษตรอินทรีย์มีชีวิต เล่าเรื่องผ่านวิถีคิดคนยโสธร” พบว่าเกิดผลกระทบต่อชุมชนพื้นที่ และผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ในมุมมองของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาต่อไป

1) ผลกระทบจากการต่อยอดและขยายผลจากงานวิจัยได้แก่

1.1) กระตุ้นให้สมาชิกชุมชนในพื้นที่หันกลับมาให้ความสำคัญกับเกษตรอินทรีย์อีกครั้ง ดังคำบอกเล่าจาก นางศุภกัณณ์ท์ เครือแสง (หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูผักพืชสวนครัวในระบบอินทรีย์เพื่อความปลอดภัยด้านอาหารในชุมชน บ้านดอนผึ้ง ตำบลปากเรือ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร) ระบุว่า ชุมชนเกิดการเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบกลุ่ม ส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น

1.2) เกิดการสร้างอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ช่วยขยายจากฐานเกษตรอินทรีย์ไปยังสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมทอผ้า ทำเลื้อกกเลื้อผืน ซึ่งเป็นเครือข่ายกลุ่มอาชีพเชื่อมโยงกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ของตำบลปากเรือ

1.3) เกิดการใช้กลไกบารายาวนา ที่เดินคู่ขนานไปกับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ ดังที่พ่อวิจิตร บุญสูง (ผู้นำก่อตั้งเครือข่าย

คุณค่าข้าวคุณธรรม) อธิบายว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ต้องใช้จุดแข็งด้านศิลปกรรมเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ชาวนา โดยเจ้าของแปลงนาต้องเป็นผู้ถือศีล 5 เคร่งครัดในการลด ละ เลิก อบายมุข 3 ประการ คือ การงดเสพสุรา ของมีเมาไม่สูบบุหรี่ และไม่เล่นการพนัน นับเป็นกระบวนการที่ถูกต่อยอดจากคุณธรรมตามศีล 5 ที่ชาวนากลุ่มนี้มีอยู่แล้วแต่เดิม และสังคมควรสนับสนุนให้ขยายตัวไปสู่ชุมชนต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2) เกิดข้อค้นพบการสะท้อนการเรียนรู้ของนักศึกษาและการทำงานเพื่อผลิตสื่อร่วมกับชุมชน ดังภาพที่ 6 และภาพที่ 7 พบว่าข้อสะท้อนการเรียนรู้ของนักศึกษา ดังตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

“เมื่อสัมภาษณ์พูดคุยกับปราชญ์ชาวบ้าน คุณพ่อเอี่ยมสมเพ็ง แล้วต้องเอากลับไปเขียนส่งอาจารย์ ใช้วิธีเล่าเรื่องเหมือนสารคดี แต่อาจารย์เขียนได้ไม่ติดนัก เนื้อความบางจุดยังเป็นภาษาพูด

ต้องแก้ไขให้คนอื่นช่วยอ่านและแปลภาษาให้ อาจารย์ให้ลองอ่านบทสารคดีวิทยุก็นำเทคนิคที่เคยเรียนมาใช้ ต้องเว้นช่วงเว้นจังหวะเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย”

(นางสาวภารดี มานีสม
นักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์ ชั้นปีที่ 3)

“หากเรียนเฉพาะในห้องเรียนก็ฝึกภาพไม่ออกกว่า ชุมชนเป็นอย่างไร การจะเข้าถึงชุมชนและทำความรู้จักกับชาวบ้าน เราต้องพูดภาษาเดียวกันกับชาวบ้าน คือ ภาษาลาว เขาถึงจะกล้าคุยด้วยเป็นข้อได้เปรียบที่ดีสำหรับการทำงานกับชุมชน เห็นชาวบ้านคิดกลอนลำเอง แล้วก็ร้องเองสดๆ พวกเรานักศึกษาร้องกลอนลำไม่ได้ แต่ก็ต้อง รำ ต้องเล่นได้เหมือนพี่ป้า น้าอา ที่กำลังแสดงกลอนลำ พวกเราสัมภาษณ์พูดคุยเฉยๆ ยังไม่พอ ต้องกินต้องอยู่ง่ายเหมือนชาวบ้าน”

(นางสาวบุปผา กองสุข
นักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์ ชั้นปีที่ 3)

ภาพที่ 6 การสะท้อนการเรียนรู้ของนักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์

ภาพที่ 7 การเรียนรู้และการทำงานเพื่อผลิตสื่อร่วมกับชุมชนของกลุ่มนักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์

3) **คุณค่าที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้** คือ สามารถใช้กลไกการพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ด้านนิเทศศาสตร์ในยุคศตวรรษที่ 21 ที่ตอบโจทย์การเรียนการสอนในมุมมองของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้วยกระบวนการวิจัย การทำงานร่วมกับชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและพื้นที่อย่างแท้จริง บนฐานความรู้จากผลงานวิจัยที่ผู้เรียนด้านนิเทศศาสตร์ ต้องทำความเข้าใจกลวิธีการสื่อสารเพื่อนำองค์ความรู้จากงานวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทุกมิติของสังคม

ข้อเสนอแนะ

- 1) กระบวนการสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในชุมชนและพื้นที่ควรพิจารณาออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทความต้องการของชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในและคนนอกชุมชน จึงจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจน
- 2) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียนให้แก่ผู้เรียนด้านนิเทศศาสตร์ ด้วยการศึกษาริบทพื้นที่จริงของชุมชน

เป็นพื้นฐานสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนด้านนิเทศศาสตร์มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคมตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้ชุดโครงการสื่อสารเพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในชุมชนและพื้นที่ ประจำปี 2559 สัญญาทุนเลขที่ RUG59A0002 อีกทั้งได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจาก นางศุภกัณณ์ เครือแสง หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่องการฟื้นฟูผักพืชสวนครัวในระบบอินทรีย์เพื่อความปลอดภัยด้านอาหารในชุมชน บ้านดอนผึ้ง ตำบลปากเรือ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ตลอดจนกลุ่มเกษตรกรทำนาปากเรือ นายวิจิตร บุญสูง ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวคุณค่าชาวนาคุณธรรม กลุ่มเกษตรกรทำนาโนโส จังหวัดยโสธร ซึ่งได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยและมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตสื่อ

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2548). *ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ซีโน ดีไซน์.
- ชมกฤษ ทุนาค, ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง และ วรณารัตน์ อัสวเดชาชาญยุทธ. (2560). การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดนครปฐม. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 28(2), 158-166.
- สุภาพพงศ์ เรืองไชย, สุขสันต์ กุณทิยะ และ สมนึก พวงพันธ์. (2556). *โครงการปฏิบัติการผลิตข้าวเพื่อความมั่นคงในชีวิตชุมชนจังหวัดยโสธร*. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โตะชา เกษตร. (2559). สานต่อโยธธโมเดล อีก 10 จังหวัดสู่เมืองเกษตรอินทรีย์. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2559, จาก <http://www.komchadluek.net/news/agricultural/232743>.
- พวงชมพู ไชยธาดา แสงรุ่งเรืองโรจน์. (2556). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม: กลไกในขับเคลื่อนแนวคิดสู่การปฏิบัติภายใต้กระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 30(2), 23-42.
- มณฑา ชุ่มสุคนธ์, จุฬารัตน์ วัฒนะ และ สมสุดา ผู้พัฒน์. (2557). โมเดลการเรียนรู้ที่ยึดหลักพุทธวิธี การสอนสำหรับเกษตรกรกลุ่มข้าวอินทรีย์ เรื่องการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 13(2), 168-175.
- มนตรี ตรีชาติ. (2560). ยโสธรเมืองเกษตรอินทรีย์ เมืองวิถีแห่งอีสาน. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2559, จาก <https://www.kasetkaoklai.com/home/2017/01/ยโสธร-เกษตรอินทรีย์>.
- ยุพิน เกื่อนศรี และ นิษฐา โมราภ. (2559). การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดอุดรดิตถ์: กรณีศึกษา ตำบลวังกะเพา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 5(2), 116-132.
- รุจิรา จิตต์ตั้งตรง และ พัทนี เขยจรยา. (2558). กลยุทธ์สื่อบุคคลเพื่อสร้างเครือข่ายการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์. *วารสารการสื่อสารและการจัดการนิค*, 1(3), 59-80.
- วรรณดี สุทธินากร. (2557). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการทางสำนัก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- วรวิทย์ เจียมปัญญาธิ. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของเกษตรกรอินทรีย์ของไทย บทเรียนจากเกษตรกรรายย่อย. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 20, 199 -215.

ศุภัตนันท์ เครือแสง และคณะ. (2556). โครงการการฟื้นฟูผักพืชสวนครัวในระบบอินทรีย์เพื่อความปลอดภัย ด้านอาหารในชุมชน บ้านดอนผึ้ง ตำบลปากเรือ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานจังหวัดยโสธร. (2559). ยโสธรโมเดลต้นแบบเกษตรอินทรีย์. สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2559, จาก <http://www.organicasothon.com/contact-us/>.